

De herinnering aan De Beer is nog springlevend....!
door Gerard Ouweneel

'Vroeger' is een relatief begrip. Ruim een halve eeuw geleden hadden baggeraars en aannemers ruim vijf jaren nodig om, in opdracht van Rotterdam, het natuurmonument De Beer om zeep te helpen. Begin juni 1958 ging op Rozenburg de machinerie aan de gang met zich door het onvergetelijke landschap van De Beer een weg te banen naar de Noordzee. In 1964 was de klus goeddeels geklaard. De kwitantie waarmee de Dienst der Domeinen voor een bedrag van Fl. 14.769.431,98 de achtergelaten cultuursteppe overdroeg aan Rotterdam is gedateerd 12 mei 1964.

Auteur met zanglijster, foto Karel Schot

Dat alles gebeurde ruim een halve eeuw geleden, voor velen in een ver verleden, ja, voor menig natuurliefhebber zelfs op een tijdstip dat zij/hij nog geboren moest worden. Het clubje lieden dat ooit bewust over De Beer ronddoolde, slinkt snel en bestaat per definitie uit zeventig plussers. Zij koesteren hun herinneringen en wisselen onderling de ervaringen van zestig jaar geleden uit als deden ze deze gisteren op. Daarbij zal een rol spelen dat ouderen de neiging krijgen hun bestaan

te inventariseren, waarbij vooral aangename belevenissen uit een (ver) verleden naar voren komen. En wellicht deze idealiseren. Hun excursies naar De Beer staan prominent op het herinneringenlijstje, evenals bijvoorbeeld de tochten door de Biesbosch van vóór 1970. Wees niet benauwd, ik ga hier niet filosoferen over de zielenroerselen van ouder wordende natuurvrienden.

Komt bij oud De Beer-gangers het 'vroeger' aan bod dan gaat het over het natuurmonument zoals dat zomer 1947 weer openging, na opruiming van de meeste Atlantikwall-ornamenten die de Wehrmacht er liet neerzetten. Vóór WOII was er nog een andere De Beer, toen ook de in het zuidoosten langs de Brielse Maas gelegen Pan of Krimpolder er deel van uitmaakte, bijna 300 hectare groot en 'Het Rietgors' geheten. In 1941 werd dit deel ingepolderd. Deze ingreep plus alle bijkomende infrastructurele werken met ook

nog de komst van de 2272 meter lange Chinese Muur veranderden het karakter van De Beer fundamenteel. Of er anno 2015 nog personen zijn die herinneringen hebben aan die De Beer, dus die van vóór ruwweg 1940, is mij onbekend. Zulks zo zijnde dan moeten ze tegen de 100 jaar oud zijn.

Renaissance

Met de ruiming van De Beer ging niet de naam teloor. Integendeel. Grootmoedig stond Rotterdam de komst van een z.g. De Kleine Beer toe, een resterend stukje grond aan de binnenzijde van de Brielse Dam. Daarnaast waren er in de buurt beginnende bedrijven die voor de naam De Beer kozen. Anno 2015 is er nog steeds een Kop van De Beer, een deel van Maasvlakte I dat nu al veertig jaar wacht op een investeerder en waarvan juist de afgelopen zomer een Russisch oliebedrijf liet weten toch van vestiging af te zien. Ook de Stichting De Beer bleef bestaan. Als 'compensatie' kreeg de club het beheer over een aantal in de Delta gelegen natuurterreinen, waaronder enkele vermaarde terreinen als de Kwade Hoek, de Scheelhoek en de Ventjagersplaat. Na de opheffing van de Stichting in 1975 namen in Zuidwest-Nederland actief zijnde terrein behorende organisaties de beheertaken over.

Bovenal bleef de naam De Beer voortleven als onthutsend voorbeeld waartoe autoriteiten in staat zijn als het gaat om grootschalige natuurvernietiging. Schrijver gaat hier niet in op de betekenis van de komst van de Europoort voor de werkgelegenheid en welvaart in dit land. Maar de geringschattende en schouderophalende wijze waarop Rotterdamse hoofdamtbenaren en gemeenteraadsleden met hun burgemeester voorop zich in het openbaar uitlieten over de natuurvernietiging waartoe de Europoortplannen zouden leiden, was tenenkrommend. Die burgemeester liet hardnekkig na het woord 'natuur' in de mond te nemen; de man sprak alleen over recreatie. Enfin, het is een onderscheid dat thans natuurbeschermingsinstanties zelf niet altijd onder de knie hebben.

'Zo denken en handelen verantwoordelijke instanties dus met de natuur', was na de tragedie van De Beer de conclusie van natuurminnend Nederland. De sloop van het

De Beer sept. 1936, foto Frans Kooijmans

natuurmonument droeg dan ook bij aan de groei en professionalisering van natuurbescherming in dit land een paar jaar later, zo rond 1970. Met de liquidatie van De Beer hadden de technocraten zich in eigen voet geschoten. Dat er thans onmiskenbaar sprake is van een revival en de schijnwerpers weer richting De Beer schijnen, danken we aan twee omstandigheden. In de eerste plaats was het de komst van Maasvlakte II die ertoe leidde dat alles uit de kast gehaald wordt 'hoe het allemaal was begonnen'. Maar die renaissance is twijfelloos vooral het resultaat van het werk van Ed Buijsman die met

zijn boek "Een eersteklas landschap. De teloorgang van natuurmonument De Beer" en zijn site www.natuurmonumentdebeer.nl een waardig en inspirerend gedenkteken oprichtte. Die site breidt Ed Buijsman nog steeds met memorabilia uit.

Water, wind, ruimte, rust en vogels

'Wat was er eigenlijk zo bijzonder aan die De Beer van jullie?' Die vraag stelde een jonge vogelaar nog niet lang geleden op de Trektelpost Breskens. Enkele veteranen waren bezig met het uitwisselen van herinneringen waarbij, onvermijdelijk, het woord viel. Trouwens, de vraag was al eerder op me afgekomen waarbij ik, afgaand op reacties, me bewust werd dat mijn antwoord tekortschoot. Waarvoor begrip. Want hoe de ambiance waarin destijds de excursies plaatsvonden te verwoorden?

Inderdaad, vaak drommen vogels. Maar indien een deltavogelaar die drommen vogels anno 2015 wil zien en een dag achter het autostuur plaatsneemt om een stel kerngebieden af te rijden, dan komt hij nog steeds aan zijn trekken. Gelukkig maar! Ook was De Beer in de hoogtijdagen het decor van imposante aantallen kustbroedvogels: 500 (!) paren dwergsterns (in 1941), bijna 20.000 paren visdieven (in de dertiger jaren), 11.000 paren grote sterns (in 1954) en 500 paren kluten (dertiger jaren). Van de zich nu in de gevarenzone bevindende strandplevier kwam de bewaker Korfmaker voor 1949 uit op 200 paren, een bestand dat thans in de hele natie amper wordt gehaald. Maar ook om deze soorten nu in de Delta broedend te zien, kan de vogelaar met succes op sjouw gaan. En van een opsomming van rariteiten die De Beer potentieel voor zijn bezoekers in petto had, staat de huidige generatie vogelaars niet paf. Zien ze niet op tegen veel auto-kilometers en berekenen ze aan de hand van www.waarneming.nl een slimme route, dan levert een rondje Nederland op één dag meer zeldzaamheden op dan De Beer destijds in een jaar.

Dus ook als het om uitsluitend vogels gaat, is het begrip 'vroeger' relatief. Wat De Beer naar mijn smaak uniek maakte was het grootschalige landschap en dan met name de oppervlakte die de strandvlakte met het belendende Groene Strand besloeg. Een enorme ruimte waarin het goed rondlopen was. Dit gehele gebied gelegen tussen de mondingen van de Brielse Maas en de Nieuwe Waterweg werd doorsneden door een paar krekken. Verder bestond deze weidsheid uit slik, zilte vegetatie, kale zandvlakten met jonge duintjes en, meer naar binnen toe, uit graziger terreindelen. Wind en water regisseerden de gang van zaken. Dit was het domein van de broedende sterns en, in de nazomer, van

morinelplevier 12 sept. 1959, foto Karel Schot

pleisterende morinelplevieren, een van de visitekaartjes van De Beer. De vertrouwde toren van Brielle en de drie masten richting Zuidpier waren de enige bakens. Achter die drie opstanden gingen de schepen de waterwegmonding in en uit. We verloochenden onze Rotterdamse afkomst niet want ook deze kregen belangstelling. Slechtvalken rustten op de op het strand liggende Rommelasperges, die pas zouden verdwijnen tijdens de ruiming van de hele De Beer. Geen hoogspanningstracé, industrie- en haveninstallaties en windturbinemisères die zich thans ter plekke manifesteren. In deze wereld van ruimte en stilte domineerden de wind en vogelstemmen. Wanneer de vogelaar zijn excursie qua tijd een beetje uitkiende, kon hij er de hele dag rondwalen zonder iemand tegen te komen. Paden ontbraken.

Een virtuele wandeling

In *Een eersteklas landschap* neemt Jan Koolen de lezers mee op een virtuele wandeling over De Beer. In de vijftiger en zestiger jaren bezocht deze Dordtenaar het natuurmonument regelmatig en maakte hij veel foto's. Voor oud De Beer-gangers zijn de door Koolen gegidste tochten op de voet te volgen. Met de eigen dagboeken ernaast heb ik dat prompt gedaan. De excursies van toen herleefden en brachten veel op het netvlies geëteste beelden terug... van die draaihals langs de Weermachtsweg en van waterriet-zangers die eind-augustus bijna zeker te vinden waren in een hoekje van het Groene Strand. Natuurlijk kwamen ook beelden van de lachsterns voorbij, exemplaren die de Brielse Dam passeerden richting Vogelplaat. Eentje zagen we bij de Ganzenkreek een kempaanpul te grazen nemen. Met ook de beide franjepoten, de memorabele Steppenvorkstaartplevier van 28 augustus 1954 en de drie Zeearenden over het Brielse Gat op 24 januari 1953 kreeg ik een eregalerij gepresenteerd. Ook de metgezellen van toen: Karel Schot en die arme Jur van der Beek, die een net uit een nylonnet gepeuterde Kleine Vliegenvanger uit de vingers liet glippen. Ongeremd welteverstaan. We lieten niet na Jur regelmatig aan zijn misgreep te herinneren...!

Toegegeven, naast landschap en vogels had De Beer nog meer in petto. De briljante, in 1942 tijdens de Slag in de Javazee omgekomen Jan Joost ter Pelkwijk voorzag omstreeks 1930 een kaart van anekdotische schetsjes, waarop de belevenissen van zijn Haagse vogelvriendenclub te zien waren. Die kostelijke prent staat afgebeeld in Een eersteklas landschap. Zo'n kaart zou onze Rotterdamse club ook aardig vol krijgen. Alleen al de hoogwaterlijn, waarin het na een noordwester goed jatten was. Of flessenpost tegenwoordig nog een communicatiemiddel is weet ik niet, maar een halve eeuw terug zeker. Dankzij de flessenpost had mijn zuster een wereldwijd correspondentienetwerk. Omdat de meeste schepen wel eens in Rotterdam terechtkomen, leidde dat tot complicaties.

Een variant daarop was een pak brieven met liefdesverdriet die een opvarende van de HMS Maidstone overboord had gezet. Toen deze mijnenveger van de Royal Navy van zijn veegwerk kwam uitblazen aan de Parkkade in Rotterdam, ging mijn zuster dat pakket terugbezorgen...! De man dacht dat hij er nu juist van af was. Ja, De Beer had ook nog andere verrassingen in petto.

Frans Kooijmans in juni 1949 op weg naar de lachsterns, fotograaf onbekend

Literatuur:

*Anonymus: 1964. Het trieste einde van De Beer. Het Vogeljaar*12: 213-216.

Beekman, F. & W. Renaud. 2014. Jan Joost ter Pelkwijk maakte in 1940 een unieke vogelgids voor Suriname. Het Vogeljaar 62: 145-151.

Buijsman, E. 2007. 'Een eersteklas landschap'. De teloorgang van natuurmonument De Beer. Utrecht.

Meininger, P.L., Arts, F.A. & N.D. van Swelm. 2000. Kustbroedvogels in het Noordelijk Deltagebied: ontwikkelingen, knelpunten en potenties. Rapport RIKZ/2000.052. Rijks-

instituut voor Kust en Zee. Stichting Ornithologisch Station Voorne. Middelburg/Oostvoorne.

Ouweneel, G.L. 2004. 1935 Veertig jaar Stichting Natuurmonument De Beer 1975. Sterna 49: 62-66.

Ouweneel, G.L. 2010. HMS Maidstone. In Vogelvrij. Hedel.

In 1965 was het nog goed jutten, fotograaf onbekend

Het was toch een tjif-tjaf, fotograaf onbekend

*1965 In het water zat ook van alles, fotograaf onbekend
in de BRANDING 2015-3 - 25*

1965 En die bruinviskop moest ook naar huis,
fotograaf onbekend

1965 Ook in augustus kwamen ze op smeer,
foto peter rooij